

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ҚАРШИ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

ТАХРИРИЯТ ХАЙЪАТИ:

Бош муҳаррир:

проф. **Набиев Д.Х.**

Бош муҳаррир ўринбосари

доц. **Холмирзаев Н.С.**

Масъул котиб

ф.ф.д. **Жумаев Т.Ж.**

Тахририят хайъати аъзолари:

проф. Бахриддинова Б.М.

проф. Бўриев О.Б.

проф. Ёзиев Л.Ё.

проф. Жабборов А.М.

ф.-м.ф.д. Имомов А.

к.ф.д. Камолов Л.С.

проф. Кучбоев А.Э.

проф. Менглиев Б.Р.

т.ф.д. Мўминова Г.

проф. Нормуродов М.Т.

проф. Нурманов С.Э.

проф. Очилов А.О.

п.ф.д. Расулов А.И.

ф.ф.д. Тожиева Г.Н.

проф. Тўраев Д.Т.

проф. Умирзаков Б.Е.

проф. Хайриддинов Б.Х.

ф.-м.ф.д. Холмуродов А.Э.

проф. Чориев А.Ч.

проф. Чориев С.А.

проф. Шодиев Р.Д.

ф.ф.д. Шодмонов Н.Н.

проф. Эркаев А.П.

ф.ф.д. Эрназарова Г.Х.

проф. Эшов Б.Ж.

проф. Эшқобилов Ю.Х.

проф. Курбонов Ш.Қ.

проф. Қўйлиев Б.

проф. Ҳакимов Н.Ҳ.

доц. Орипова Н.Х.

доц. Рўзиев Б.Х.

доц. Эшқораева Н.

доц. Курбонов П.Қ.

доц. Хамраева Ё.Н.

**Журнал 2009 йилда
ташкил этилган**

Манзилимиз:

180003, Қарши, Кўчабоғ, 17.

Қарши давлат университети,

Бош бино.

Тел.: (97) 385-33-73, (99) 056-33-14,

web-sayt: xabarlar.qarshidu.uz

E-mail: qarduxj@umail.uz

Telegram: t.me/Qardu_xabarlari

2023
3/2(59)

[Май–
июнь]

ҚАРДУ ХАБАРЛАРИ

Илмий-назарий, услубий журнал

**Ижтимоий-гуманитар
фанлар**

Муассис: Қарши давлат
университети

**Журнал Қашқадарё вилояти
Матбуот ва ахборот бошқармаси
томонидан 17.09.2010 йилда
№ 14–061 рақамли гувоҳнома
билан қайта рўйхатдан ўтган.**

Мусаххихлар:

М.Набиева

З.Кенжаева

Ж.Буранова

Б.Турсунбоев

Саҳифаловчи

Я.Жумаев

Навбатчи

Т.Жумаев

Техник муҳаррир

М.Раҳматов

Журнал Ўзбекистон
Республикаси Вазирлар Маҳкамаси
хузуридаги Олий аттестация
комиссияси Раёсатининг қарорлари
билан **физика-математика, кимё,
биология, тарих, фалсафа,
сиёсатишунослик, филология,
педагогика-психологи ва иқтисод**
фанлари бўйича докторлик
диссертациялари асосий илмий
натижаларини чоп этиш тавсия
этилган илмий нашрлар рўйхатига
киритилган

**Йилига 6 марта
чоп этилади**

Журналдан олинган материалларга
“ҚарДУ хабарлари” журналидан
олинди”, деган ҳавола берилиши
шарт.

Муаллифлардан келган қўлёзма
материаллар эгаларига
қайтарилмайди.

МУНДАРИЖА

ТАРИХ	
Хасанов А. Насаф алломалари тарихидан.....	4
Ҳазратов Н. Қадимги Кеш вилоятининг тарихий географиясига оид ёзма манбалар хусусида.....	8
Атамуратова Д.Р. Ўзбекистонда ёшлар ижтимоий-сиёсий иштирокини тадқиқ қилишнинг тарихий илдиэлари.....	12
Кўпайсинов Н. Амир Темур ҳукмронлиги даврида бунёд этилган меъморий ёдгорликлари.....	16
Каримов Б.Д. Шарқий Қашқадарё бекликларининг вужудга келиш тарихи.....	20
Саидов Б.Ж. Ўзбек халқи ҳашар анъаналари ва ҳозирги замон (Қашқадарё воҳаси мисолида).....	24
Қаноатова Ф.В. Jamiyat taraqqiyotida xotin-qizlar tadbirkorligi faoliyatini rivojlanishining ahamiyati.....	30
Тураев Ш. Армений Вамбери асарларида XVI аср Бухоро ва XIX аср Хива хонлиги давлат бошқарувида оид маълумотларнинг акс этиши.....	35
Gadayev O.O. Mahalla – o'zbek xalqining an'anaviy jamiyati.....	
Турсунова Ю.Б. 1918 – 1940-йилларда мактабгача таълим муассасаларининг фаолияти.....	39
Ражабова Н.Н. Қашқадарё воҳасининг хунармандчилик маҳсулотлари ишлаб чиқарилиши тарихидан (XIX асрнинг иккинчи ярми – XX аср боши).....	44
ФАЛСАФА	
Эркаев А. Конституциявий ислохотлар ва ижтимоий шериклик.....	49
Хайдаров А.У. Янги Ўзбекистонда жамоат хавфсизлигини таъминлаш соҳасидаги ислохотларнинг таҳлили.....	54
Shaumanova A.E. Yangi taraqqiyot bosqichida mulkdorlar qatlamining barqarorligi kambag'allikni qisqartirish omili sifatida.....	61
Боймуродов С. Ўзбекистондаги демографик вазият ўзгаришининг асосий хусусиятлари.....	66
Ниёзов С.С. Экоэстетик тафаккурнинг асосий функциялари.....	70
Чориев Н.Х. Ўзбекистоннинг жанубий ҳудудларида суғориш ишлари ва унинг аҳамияти.....	77
Azamova S.A. Ekologik globallashuv sharoitida maktab o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishda sharq allomalarining ilmiy merosidan foydalanish.....	81
Жамолов Д.Б. Ўзбек миллий маданияти: асосий таркиби ва хусусиятлари.....	85
Тешаев Н.Н. Илк Шарқ уйғониш даври мутафаккирларининг “маърифатли жамият” концепциясида фуқаролик жамияти унсурлари ҳақидаги ғоялари....	89
Авазов С. Мигрантлар оиласидаги болалар тарбияси.....	97
Шадманов К. Мандевиль: конфликт менталитета и личности возрождения.....	100
Дўланов А. Ёшларда мустақил фикрлашни шакллантиришнинг муҳим жиҳатлари.....	104
Бойматов Р. Ўзбекистонда шахс сиёсий ижтимоийлашувининг ўзига хос хусусиятлари.....	111
Хайдаров А.Н. Замонавий истеъмол маданияти моделини шакллантиришнинг муҳим усул ва воситалари.....	115
Исахова Ш.М. Биоэтикада инновацияларнинг ижтимоий-маданий аҳамияти.....	120
Safarov M.K. Inson tabiatida ehtirosni tuta bilish borasidagi mushohadalarning Ar-Roziy asarlaridagi tahlili.....	125
Raxmonova M.X. Tomosha san'ati o'tmishiga nazar.....	130

Рахимова Р. А. Оилада шахснинг маънавий-ахлоқий ижтимоийлашуви ва маданий идентификацияси.....	135
СИЁСАТШУНОСЛИК	
Рахманов Ш. Ички ишлар органлари томонидан жиноятчиликка қарши курашишда тезкор-қидирув тадбирларини ўтказишнинг ўзига хос хусусиятлари.....	140
ФИЛОЛОГИЯ	
Abdurahmonov X. O‘zbek tilshunosligida muayyan va mavhum otlarning ajratilishi masalasi.....	144
Тухтаева Н.И. Исторический прогресс сравнительного литературоведения и концепции современной компаративистики.....	148
Хидирова Г.Х. Таълим терминологиясининг шаклланиш тарихи, тараққиёти ва лексик-семантик таркиби.....	153
Axmedova G. Olamning milliy lisoniy tasvirida rang semali atov birliklarining o‘rni.....	158
Буранова Ж.А. Идеино-тематическое содержание романа Тимура Пулатова «Красный шторм: через тернии к звездам!».....	163
Омонова М.К. Polymodality of english advertising discourse.....	167
Khasanova M.M. Heinrich Böll’s existentialism and the image of women.....	171
Бердимуродова Л.Д. Қизилқум худудидаги оронимларнинг анатомик атамалари.....	175
Жумаев Т. Морфологик шаклларда функционал аналогия.....	179
Худойбердиева М.М. Луғатларда адабиётшунослик терминларининг берилиши.....	182
Raxmatova Z.H., Ochilova F.G. “Mehrobdan chayon” romanida qo‘llangan arabizmlarning lisoniy belgilari haqida.....	186
Махмудова Ф., Олимава Д. Саид Аҳмад ҳажвияларининг ўзига хослигини таъминлашда ундов сўзларнинг ўрни.....	189
Juraqobilova H. O‘zbek va fransuz tillarida metafora tadqiqi.....	194
Imomova G. Xronotop va diniy-mifologik motiv.....	198
Жумаев Р.Н. Мавлоно Румий “Маснавийи маънавий” асарининг турк адабиёти тараққиётига таъсири.....	202

воситаларининг аҳамияти сингари қатор масалалар ўз тадқиқини кутаётган долзарб вазифалардан ҳисобланади. “Бадиий асар тили, бадиий стилни ўрганиш ёзувчининг маҳоратини, унинг сўз ва ибораларни қўллаш соҳасидаги санъатини ўрганиш демакдир”¹. Бинобарин, ижодкорнинг тил бирликларидан мулоқот мақсади, нутқ шароитига мосини танлаб қўллаш маҳоратини текшириш орқали муайян тил бирлигининг нутқий фаолият билан билан боғлиқ ҳолда намоён қиладиган маъно ва вазифаларини ҳам аниқлаш, тавсифлаш имконияти таъминланади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Ҳақимов М. Прагмалингвистик (дисер) – Б. 76.
2. Шоабдурахманов Ш. ва бошқ. Ҳозирги ўзбек адабий тили. Дарслик. – Тошкент: Ўқитувчи, 1980. – 450 б.
3. Қиличев Э. Ўзбек тилининг амалий стилистикаси. – Тошкент: Ўқитувчи, 1992. – 160 б.
4. Ўзбек тили грамматикаси. I том. Морфология. – Тошкент: Фан, 1975. – 592 бет.
5. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 жилдли. 5-жилд. – Тошкент: ЎЗМЭ, 2008. – Б. 16.
7. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 жилдли. 5-жилд. – Тошкент: ЎЗМЭ, 2008. – Б. 68.
8. Замонавий ўзбек тили. Морфология. – Тошкент: 2008. – Б. 44.
9. Дониёров Х., Йўлдошев Б. Адабий тил ва бадиий стиль. – Тошкент: Фан, 1988. – Б. 93.

Наширға проф. Б.Менглиев тавсия этган

О‘ЗБЕК VA FRANSUZ TILLARIDA METAFORA TADQIQI

Juraqobilova H. (QarDU)

Аннотация. Maqolada o‘zbek va fransuz tillarida metafora hodisasini o‘rganishga doir tadqiqotlar o‘rganilgan va fikrlar tahlil qilingan. Metafora milliy dunyoqarashni aks ettiruvchi lingvistik fenomen sifatida tilshunoslikning yangi yo‘nalishlari nuqtai nazaridan ta’riflangan.

Kalit so‘zlar: *metafora, ma’no ko‘chishi, kognitiv metafora, kognitiv tilsuhoslik, kontseptual yondoshuv, kontsept, lingvistik hodisa.*

ИССЛЕДОВАНИЕ МЕТАФОРЫ В УЗБЕКСКОМ И ФРАНЦУЗСКОМ ЯЗЫКАХ

Аннотация. В статье исследуются и анализируются мнения касательно изучения явления метафоры в узбекском и французском языках. Метафора определяется как лингвистический феномен, отражающий национальное мировоззрение с точки зрения новых направлений в лингвистике.

Ключевые слова: *метафора, перенос смысла, когнитивная метафора, когнитивный язык, концептуальный подход, концепт, языковой феномен.*

METAPHOR STUDY IN UZBEK AND FRENCH LANGUAGES

Annotation. In the article, studies on the study of the phenomenon of metaphor in the Uzbek and French languages are studied and opinions are analyzed. Metaphor is defined in terms of new directions of linguistics as a linguistic phenomenon that reflects the national worldview.

Key words: *metaphor, transfer of meaning, cognitive metaphor, cognitive linguistics, conceptual approach, concept, linguistic phenomenon.*

¹ Дониёров Х., Йўлдошев Б. Адабий тил ва бадиий стиль. – Тошкент: Фан, 1988. – Б. 93.

Ma'no ko'chishning nutqda eng keng tarqalgan va ko'p qo'llaniladigan usullaridan bo'lgan metaforani o'rganishga bo'lgan urinishlarning ildizi antik davrlarga borib taqalgan bo'lishiga qaramasdan, XX asr boshlarigacha metaforaga nutqning jozibadorligi va ta'sirchanligini oshiruvchi stilistik vosita sifatida qarash hukmronlik qildi.

“Metafora” termini dastlab Sokratning eramizdan oldingi 383-yilda yaratilgan “Evagorus” asarida tilga olinsada, qadimgi yunon faylasufi Aristotel metaforaning birinchi tadqiqotchilaridan edi. U metaforada tilga katta expressiv kuch beradigan ijodiy salohiyatning iste'dodini ko'rdi. U tildagi ayrim tushunchalarni ifodalash uchun aynan mos so'z yo'qligi bois o'xshash iboralardan foydalanish lozimligini va yaxshi metaforani yaratish uchun bu o'xshashlikni ko'ra olish kerakligini o'z asarlarida ta'kidlab o'tdi. Aristotel “metafora - so'z ma'nosining jinsdan turga, turdan jinsga yoki turdan turga yoki muqobillik asosida ko'chishidir”, deya ta'rif berdi. [3:39-40]

Kvintilian metaforani “qisqartirilgan o'xshatish” [2:219], Tsitseron esa metaforani “bir so'z gagina qisqargan o'xshatish” [2:216], deya ta'riflaydi.

Faylasuf olimlardan A.A.Richards klassik ritorika ko'proq metaforaning sof stilistik ma'nosi bilan chegaralanib qolganligini ta'kidlagan. Uning fikricha, kishilar metaforalar orqali dunyo haqidagi tasavvurlarini to'laligicha idrok etadi. [1:44-45] Amerikalik tilshunos olimlar J.Lakoff va M.Jonsonning “Metaphors We Live By” (“Метафоры, которыми мы живем”) asarida metaforani dastlab kontseptual konstruktsiya sifatida ko'rib chiqdi va uning inson tafakkurining rivojlanish jarayonidagi asosiy o'rnini aniqlab berdi. Ushbu asarda aytilishicha, “metafora faqat tilga, ya'ni so'zlarga taaluqli emas. Insonning tafakkur jarayonining o'zi ko'p hollarda metaforikdir”. [7:25-27]

Bu esa, til va psixik hodisalarning o'zaro ta'siridagi tadqiqotlarning, xususan metaforani lingvistikaning bugungi kundagi dolzarb tadqiqotlaridan biriga aylantirdi. Rus tilshunos olimlarining ta'biri bilan aytganda lingvistik hodisa sifatida metaforaga “ikkinchi nafas” berdi”. [15:423]

A.N.Baranov J.Lakoff va M.Jonsonlarning “Metaphors We Live By” asarining rus tilidagi tarjimasiga yozgan so'z boshida kontseptual metaforaga shunday ta'rif beradi: “Ma'lum bir jamiyatning til va madaniy an'analariida mustahkamlangan, manba sohasi va maqsad sohalari o'rtasidagi barqaror muvofiqliklar “kontseptual metafora” nomini oldi”. [5:11]

N.D.Arutyunova o'zining “Метафора и дискурс” nomli maqolasida rus olimi Yu.S.Stepanovning shunday so'zlarini keltiradi: “Metaforasiz ko'rinmas dunyoning (insonning ichki dunyosi) leksikasi, abstrakt tushunchalarni ifodalovchi ikkilamchi predikatlat mavjud bo'lmagan bo'lar edi. Ularsiz esa keng qo'llanuvchi fe'llar (harakatni ifodalovchi fe'llar) ham, nafis semantikani ifodalovchi fe'llar ham mavjud bo'lmas edi”. [4:9]

Bu lingvistik hodisani fransuz faylasuflari va tadqiqotchilari tomonidan ham keng o'rganilgan. Fransuz olimi P.Fontanye ham fransuz ritorikasiga oid tadqiqotlari bilan metaforaning lingvistik nazariyasi rivojiga hissa qo'shdi. U tildagi mavjud barcha metaforalarni ikki nom ostida: “la métaphore physique (jismoniy metafora) va la métaphore morale (axloqiy, etik metafora)” larga birlashtirish mumkinligi xususidagi fikrlarini bildirgan.

Barbara Taraszka-Drozdz o'z tadqiqotlarida kontseptual metaforaning nazariy jihatlarini va kognitiv grammatikaning fundamental printsiplarini qiyoslash asosida metaforik hodisalarni tahlil qilishning samarali vositalarini aniqlab berdi. Olim o'z tadqiqotlarida leksik birlik sifatida tanlab olgan “lumièrè” (yorug'lik) so'zining keng va tor ma'nodagi leksik maydonini aniqlagan, bu leksik birlikning boshqa sohalarda ma'no jihatidan kengayishi va bu so'z vositasida hosil bo'lgan metaforalarning kognitiv xususiyatlarini o'rgandi. [18:255]

Dominique Legallois metafora nazariyasini o'rganishdagi ikkita jihatga: kategoriyalash jarayoni sifatida va inson tafakkuri va fikrshining mahsuli sifatida kognitiv nuqtai nazardan

e'tibor qaratgan. Muallif bu conceptni Emil Zolyaning "L'argent" romanida qo'llanishini tadqiq qilgan:

Il est arrivé à la fin de sa vie. (U hayotining oxiriga keldi.)

Il a pris un nouveau départ dans sa vie. (U hayotida yana bir yangi safar qildi.)

Depuis qu'il connaît Marie, sa vie est une impasse.

Mariyani uchratgandan buyon uning hayoti boshi berk ko'chaga kirib qoldi.

Vivre comme cela, ça ne mène nulle part.

(Bunday yashash hech qayoqqa olib kelmaydi.)

Yuqoridagi misollar orqali muallif, bu fikrarning hech biri shunchaki majoziy ma'noda emas, balki "*La vie est un voyage*" (*Hayot bu sayohat*) kontseptual metaforasiga asoslanganligini ta'kidlaydi va shu o'rinda J.Lakoff et M.Johnsonlarning "metafora kundalik hayotiy tajribalardan butunlay boshqa sohaga o'tish mexanizmdir", degan fundamental fikrini rivojlantirdi. Chunki "voyage" ("sayohat") kontsepti kognitiv jihatdan yaqqol ko'zga tashlanadigan, insonlarning hayotiy tajribalarida oson o'zgarishi mumkin bo'lgan holatni anglatgani bois, mavhum hodisalarni anglatganda ham tushunish unchalik qiyin emas. [19:165-166]

Dunyo haqidagi tasavvurlarni ifodalashda ham obrazli, ham kognitiv potentsialga ega bo'lgan murakkab lingvistik fenomen sifatida zoometaforalar har bir xalqning turmush tarzidan kelib chiqqan holda insonlarning ayrim fe'l-atvori, harakati va xarakterini tasvirlab beruvchi vosita bo'lib xizmat qiladi. Fransuz tilidagi "sigir", (vache), "ot" (cheval), "ho'kiz" (boeuf), "chuchqa" (cochon, cochino, porc) va "eshak" (âne, bourrique, baudet) kabi hayvon nomlari bilan hosil bo'lgan zoometaforalar tadqiqida bu hayvon nomlarining majoziy va ko'chma ma'nolarda qo'llanishi va ular orqali insonlarni tavsiflovchi ichki va tashqi aloqalar tahlil qilingan. [14:400-404]

Keyingi yillarda o'zbek tili materiali asosida o'zbek tilshunoslari tomonidan ham metaforaning lingvomadaniy, lisoniy, semantik va lingvokognitiv xususiyatlarini qiyosiy aspektda o'rganishga bag'ishlangan tadqiqotlar ko'lami kengayib bormorda. G.Qobuljonovanning izlanishlari natijasida jahon va o'zbek tilshunoslarining metaforani o'rganishga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlari atroflicha tahlil qilindi va o'zbek tili materiali asosida metaforaning sistemaviy tabiati lingvistik nuqtai nazardan o'rganildi. [13:6-25]

Sh.Maxmaraimova esa olamning lisoniy manzarasida o'zining lingvokulturologik, lingvokognitiv xususiyatlari bilan ajralib turuvchi teomorfik metaforalarning kognitiv-diskursiv tabiatini ochib bergan va ularning diniy metaforadan farqli jihatlarini ko'rsatib bergan. [9:6-25]

G.Nasrullayeva insonning ichki va tashqi sifatleri bilan bog'liq bo'lgan antroposentrik metaforaning lisoniy, kognitiv va lingvomadaniy jihatlarini "inson" va "hayvon" kontseptlari asosida tahlil qilib bergan. [11: 6-25]

O'zbek va koreys tillarida turg'un o'xshatishlarni inson tashqi qiyofasini tasvirlovchi somatizimli o'xshatishlar vositasida lingvokulturologik aspektda tadqiq qilish asosida har ikkala xalqning lingvomadaniyatiga xos milliy aksiologik munosabatlari Jo Ming Yong tadqiqotlarida o'rganilgan. Muallif o'zbek va koreys xalqlarining milliy-etnik va antropologik, xususan o'zbeklarda *qora, katta, yumaloq ko'zlar* (charosdek, munchoqdek), koreyslarda *qisiq ko'z shaklining* yangi chiqqan oy (hilol) ga qiyoslanishida, bu ikki tilda meliorativ o'xshatishlarning ko'pligi har ikkala xalq madaniyatida odob-axloq me'yorlarining ustuvorligi kabi milliy xususiyatlar o'z aksini topgan. [6:26]

Tadqiqotchi G.Rofiyeva metaforalar tarjimasida M.Blek va A.Richardslarning integratsion yondashuv nazariyasiga asoslangan holda o'zbek adibi E.A'zamning asarlarining fransuzcha tarjimasida kontseptual metaforalarning milliy-madaniy va lingvokognitiv xususiyatlarini qiyosiy aspektda tadqiq etgan. Muallif o'zbek tilidagi kontseptual metaforalarning milliy-madaniy va kognitiv xususiyatlarini fransuz tiliga tarjimasida qayta yaratilishini qiyosiy tahlil qilib,

saralangan misollarni ontologik, orientasion, strukturaviy xususiyatiga ko'ra guruhlashtirgan. [12:5-25]

Metaforani leksikografik jihatdan tadqiq qilish, so'zlarning metaforik ma'nolarini izohli lug'atlarda kodifikatsiyalash muammolari ham o'zbek tilshunos olimlari tomanidan keng o'rganilgan. [16:51]

Metaforani milliy madaniyatning in'ikosi sifatida tadqiq etish va uni tarjimada qayta yaratish muammolari o'zbek va turk tillari materiali misolida turk yozuvchisi Rashod Nuri Guntekinning "Dudaktan Kalbe" romanining o'zbek tiliga tarjimasi misolida tadqiq etilgan. [19:175-185] Badiiy metafora barcha zamonlarda hamma xalqlarda ancha keng va ko'p qo'llanadigan lingvopoetik tasviriy vositasi sifatida badiiy matnning kitobxon tasavvurida gavdalandirishga, millatga xos bo'lgan shaxslarning obrazli tafakkurini nomoyon etishga xizmat qiladi. O'tkir Hoshimov asarlari tilining lingvopoetik va lingvomadaniy xususiyatlariga bag'ishlangan tadqiqotda onomastik metafora madaniy mentallikni ifodalash vositasi sifatida o'rganilgan. Muallif o'z tadqiqotida onomastik metafora maqomida adib asarlarida Gamlet, Otello, Gitler kabi universal; Alpomish, Barchin, Go'ro'g'li, Qorabotir, Layli, Majnun, Otabek kabi milliy pretsedent nomlarini kuzatgan holda, "Tohir va Zuhra" dostonidagi qahramonlardan biri Qorabotir nomini o'zbek lingvomadaniyatida sevishganlar yo'liga g'ov bo'ladigan qora niyatli shaxs sifatida "qora" so'zining "razil, yomon niyatli" ma'nosida qo'llanilganligiga o'z munosabatini bildirib o'tgan. [12:59]

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, bugungi jahon tilshunosligida metafora hodisasini o'rganish borasida yetarlicha bilim va ko'nikmalar mavjud bo'lishiga qaramay, unga bo'lgan qiziqish tobora ortib bormoqda, ayniqsa uning tafakkur va inson omili bilan bog'liq xususiyatlari izlanishlar markaziga qo'yilmoqda. Bu esa til va tafakkur masalalari inson ongida bilish jarayonlari bilan bog'liq yangi g'oyalar shakllanishida ustuvor omildir. Ma'lumki, ushbu masalalar ayniqsa tillarning lingvomadaniy aspektida yaqqol namoyon bo'ladi. Mutaxassislar ta'kidlaganidek, "til madaniyat bilan chambarchas bog'liq: u unda unib chiqadi, rivojlanadi va uni ifodalaydi". [9:9]

Metafora - avvalambor, dunyo haqidagi mushohadaning so'z shakli, til lug'at fondini boyitish usuli hisoblanadi. Inson nafaqat metafora vositasida fikrlaydi, balki metaforalar yordamida fikrlaydi, ular vositasida o'z dunyosini quradi. [17:175-185]

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Айвор А. Ричардс. Философия риторики. Метафора. Теория и метафоры. Под редакцией Н. Д.Арутюновой и М.А.Журиной. Э.Кассирер, Р.Якобсон, А.Ричардс, М.Блэк, Дж.Серль, Д.Вежбицка, А.Ортони, Дж.Лакофф, Н.Гудмен и др. – Москва: Прогресс, 1990. – С. 44-45.
2. Античные теории языка и стиля. Под редакцией О.М.Фрейденаберг. – Л., 1936. – С. 216–219.
3. Аристотелл. Поэтика. – Л., 1927. – С. 39-40.
4. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс. Теория и метафоры. Под редакцией Н.Д.Арутюновой и М.А.Журиной. – М.: Прогресс, 1990. – С. 9.
5. Баранов А.Н. Лакофф Джордж, Джонсон Марк. Метафоры, которыми мы живем: Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. – М.: Едиториал УРСС, 2004. – С. 11.
6. Jo Ming Yong. O'zbek va koreys tillarida o'xshatishlarning lingvomadaniy tadqiqi: Filol. fan. fal. d-ri. diss. avtoref. – T., 2023. – 57 b.
7. Лакофф Джордж, Джонсон Марк. Метафоры, которыми мы живем: Пер. с англ. / Под ред. и с предисл. А. Н. Баранова. – М., 2004. – С. 25 – 27.
8. Маслова В. Лингвокультурология. – М.: Академия, 2001. – С. 9.
9. Махмараймова Sh. Olarning milliy lisoniy tasvirida teomorfimik metaforalarning kognitiv aspekti: Filol. fan. fal. d-ri. diss. – Qarshi, 2018.

10. Muqimova Z.P. O'tkir Hoshimov asarlari tilining lingvopoetik va lingvomadaniy xususiyatlari. Filol.fan.fal.d-ri. diss.avt. -T., 2020. - 59 b.
11. Nasrullaeva G. Antrotseptik metaforaning lisoniy, kognitiv va lingvomadaniy aspektlari: Filol. fan. fal. d-ri. diss. avtoref. – Nukus, 2019.
12. Rofieva G.K. O'zbek tilidan fransuz tiliga konseptual metaforalar tarjimasining o'ziga xos xususiyatlari: Filol. fan. fal. d-ri. diss. avtoref. –T., 2020.
13. Qobuljonova G.K. Metaforaning sistemaviy lingvistik talqini: filol. fan. nomz...diss. –Toshkent, 2000.
14. Кадилов Р. Н. Зоометафора во французском языке // Бюллетень науки и практики. Bulletin of Science and Practice. научный журнал (scientific journal). – Т. 4. – №3, 2018. – С. 400-404.
15. Осокина С.А., Карпухина В.Н., Савочкина Е.А. Лингвистические исследования метафоры: краткий обзор // Мир науки, культуры, образования. – № 4 (89) 2021. – С. 423.
16. Egamberdiev J. J. So'zlarning metaforik ma'nolarini izohli lug'atlarda kodifikatsiyalash tamoyillari: Filol. fan. fal. d-ri. diss. avtoref. – Andijon, 2020. – 51 b.
17. Xudayberganova Z.N. Metafora fenomenini milliy madaniyatning in'ikosi sifatida tadqiq etishning zamonaviy yo'nalishlari va tarjimada qayta yaratish muammolari.
17. Barbara Taraszka-Drożdż. Schémas d'extension métaphorique. À partir de l'analyse des contenus et des organisations conceptuels de certaines unités lexicales se référant à la lumière. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, 2014. – p. 255.
18. Dominique Legallois. L'approche cognitive de la catégorisation par métaphore: illustration et critique à partir d'un exemple d'É. Zola. Pratiques [En ligne], 165-166 | 2015. URL: <http://journals.openedition.org/pratiques/2485>; DOI: <https://doi.org/10.4000/pratiques.2485>.

Nashrga prof. B. Mengliev tavsiya etgan

XRONOTOP VA DINIY-MIFOLOGIK MOTIV

Imomova G. (QarDU)

Anotatsiya. Maqolada turli zamon va makonda (xronotop) bo'ladigan voqealar orqali yozuvchi, inson ongida kechadigan istaklarning chek-chegara bilmasligi, tabiat va inson hayotining bir-biriga chambarchas bog'liqligi kabi ruhiy holatlar g'ayritabiyy, diniy – mifologik motivlarda ochib berilishi o'rganilgan

Tayanch so'zlar: *xronotop, motiv, sintez, mifologik, diniy, mustabid tuzum, jajman.*

XРОНОТОП И РЕЛИГИОЗНО-МИФОЛОГИЧЕСКИЙ МОТИВ

Аннотация. В статье исследуется, как через события, происходящие в разное время и в разных пространствах (хронотоп), писатель обнаруживает, что в сверхъестественных, религиозно-мифологических мотивах раскрываются психические состояния, такие как незнание границ желаний, происходящих в человеческом сознании, тесная взаимосвязь природы и человеческой жизни.

Ключевые слова: *хронотоп, мотив, синтез, мифологический, религиозный, авторитарная система, аджман.*

CHRONOTOPE AND RELIGIOUS-MYTHOLOGICAL MOTIF

Annotation. In the article, through the events that take place in different times and places (chronotope), the spiritual states such as the limitlessness of desires in the human mind, the close interdependence of nature and human life, are revealed in supernatural, religious-mythological motives. studied